

PROLOOG

De Duitse herder blies met zijn naar pens riekende adem haar nek warm. Hoewel het benauwd was, rilde ze over haar hele lichaam, als een pasgeboren kalf, nat en bleek op het stro, of de honden vlak voor de jacht. Geladen. In haar geval was het ergste weer achter de rug, maar het rillen hield niet op, dat zou pas over een paar dagen gebeuren. Ze lag tegen de buik van de herder. Vanuit de nis waar de hondenmanden stonden had ze zicht op de hele keuken. De witte tegels aan de muur, soms versierd met een Delfts blauwe tekening van een molen, een troubadour of een paard; het donkere plafond met daaronder de antieke steunbalken, waarvan ze altijd bang was dat ze ieder moment naar beneden konden komen (de klap van een pilaar op een boerenschedel, de kop in één keer in de kraag geschoven terwijl zij het in de mand zou overleven, beschermd door de hond die langzaam onder het puin zou verstijven); het

portret op de schouw van haar opa op de bok van de koets, haar oma ernaast met lippen als pennenstrepen; de klooster-tafel waaraan de mannen hun eten naar binnen schoven onder harsslingers vol vliegenkarkassen, terwijl de vrouwen in een loopgoot eromheen hun werkzaamheden deden.

De vrouw van Van Oeffelt is dood, zei een man die ze niet kende. Zijn neus was even rood als zijn bodywarmer. Hij stopte niet met kauwen om te praten.

Zijn geiten zijn ook al geruimd, voegde haar oom eraan toe tussen twee happen soep door. Hij was de jongste van de drie en woonde als enige nog bij oma op de boerderij. Oom Ad was haar lievelingsoom. Een rustige man met lange vingers die een paard om toestemming vroeg voordat hij zijn hoeven kapte en zijn oudere broers zonder commentaar ophaalde van de kermis als ze iemand van buiten weer eens te hardhandig op zijn plaats hadden gezet – een geweerkolf tegen de voortanden van een opdringerige vader bij de schiettent, of een uitgeschoten vuist bij de kop-van-jut voor toeschouwers met spatjes. Oom Ad had een verloofde, een boerenmeid wier romp te veel van haar benen had ingepikt, met een romig gezicht dat M. alweer was vergeten zodra ze wegliep. Tot ze een eigen huis vonden woonde de verloofde nog op de boerderij van haar ouders, een stukje verderop. M. had het idee dat oom Ad dat niet zo erg vond; ze had hem wel eens horen zeggen dat hij zijn moeder niet wilde achterlaten, alleen met al die dieren.

Dat wordt dan een eenzame winter! bulderde haar oudste oom Sjef terwijl hij met zijn handpalm een paar keer tegen zijn vuist pompte. De anderen roffelden op tafel van plezier.

Oma zette een nieuwe kom friet neer, glinsterend van

het vet, en een schaal frikandellen. Ze lagen netjes naast elkaar, als potloden in een doosje, tot de klauw van Sjef er een paar tussenuit grabbelde en op zijn bord gooide. Hij sloeg de fles curry tegen zijn kont en spoot het spul met een sierlijke draai naast het vlees. Hetzelfde ritueel volgde met de fles mayonaise. Teder sleepte hij een frikandel door de sauzen, waarna de helft ervan in zijn mond verdween. Hij knorde.

Bewaar wat voor die kinderen, zei haar oma over haar schouder, toen ze zag hoe snel de inhoud van de schaal verdween. Sjef pakte hem van tafel, schoof zijn stoel naar achteren richting de hondenmanden in de nis en boog zich met de laatste paar frikandellen naar haar toe. Toen de herder wilde toehappen kreeg hij meteen een tik op zijn snuit.

Hier, neem.

Het rook lekker, een beetje als de vers getrokken bouillon die oma vaak maakte, met de drijvende vetoogjes. Ze had honger, maar ze hoorde de stem van haar moeder. Wij eten geen slachtafval. Wij praten niet zo, dat zei ze ook altijd, als ze op de boerderij was geweest. Maar M. luisterde graag naar haar ooms, die spraken als de sloopauto's waarmee ze achteruittraces reden – hortend en stotend, in zinnen die halverwege abrupt werden afgebroken alsof de laatste woorden waren gecrasht.

Haar oom grinnikte toen hij haar aarzeling zag.

Dat mag niet van de koningin, hè?

Zijn ogen werden donker.

Kind, doe niet zo moeilijk. Hij gooide de inhoud van de schaal op haar buik en draaide zich weer om. Voor ze het wist schrokte de herder de frikandellen naar binnen. Kloddertjes schuim trokken langzaam in de stof van haar trui, terwijl de

hond zijn kop weer liet zakken en zich met een zucht uittrekte. Ze gluurde over de rand naar haar broertje. Hij lag bij het krullenbeest, die een stuggere vacht had maar goed te vertrouwen was. Verderop stond nog een derde mand, met daarin de oudste herder. Als hij over het erf liep krasten zijn nagels over de stenen. Een vals beest. Het waren oma's lievelingshonden, die 's nachts bij haar sliepen en een eigen plek in de keuken hadden – de andere honden werden met een enkele knal van haar zweep naar de bijkeuken gestuurd.

Haar broertje verdween bijna helemaal achter de wanden van de rieten mand, alleen zijn knieën en het topje van zijn neus waren zichtbaar. Hij sliep met zijn ogen open, zonder geluid te maken. Vroeger had ze gedacht dat hij net zo'n plafondstaarder was als zij, dat hij dezelfde gaatjes, lijnen, pukkels en kieren in kaart bracht, alsof ze samen onder een levensgrote tafel schuilden terwijl de volwassenen de ruimte vulden. Maar al snel was duidelijk geworden dat hij niet hetzelfde zag als zij.

De vrouwen liepen van de gootsteen naar de pannen op het vuur naar de voorraadkast naar de bijkeuken naar de extra vrieskist in de schuur, waar de glibberige torso's van gevilde hazen ondersteboven aan het plafond hingen, en weer terug; snel en vrijwel geluidloos, als een ingestudeerde dans. De mannen aan tafel bepaalden begin, einde en tempo van de dans, afhankelijk van hoeveel tijd ze hadden en hoeveel werk er nog op hen wachtte. M. had altijd met verbazing gekeken hoe iedereen zijn rol kende en de vrouwen zich naadloos voegden in de schaduw, op het ritme van de mannen, alsof ze met onzichtbare draden met elkaar waren verbonden. Alleen haar oma en haar moeder lieten wel eens van zich horen. Ze

hadden allebei een tong als een scheermes, verbaal konden de mannen niet tegen ze op. Maar hun sneren leken hen niet echt te bereiken, zoals je de blaffende honden in de bijkeuken op een gegeven moment niet meer hoorde omdat je wist dat ze er toch niet uit konden.

Als je nou moest kiezen, zonder welke saus zou je dan niet kunnen leven? vroeg de rode neus opeens. Het was even stil terwijl iedereen over zijn vraag nadacht. Toen sloeg haar oudste oom zijn hand op tafel. De borden trilden.

Mayonaise. Zonder zelf geen eten. Hij stak zijn vierkante kin omhoog – een flinke jongen die hem nu tegensprak. De andere mannen knikten langzaam.

Nou ja, met curry wordt het wel speciaal, sprak de middelste oom voor het eerst, terwijl hij geconcentreerd zijn soepkom uitlepelde. Hij zei het zacht en vlak, waardoor de woorden even boven tafel hingen. Toen proestte iedereen het uit, inclusief de vrouwen. M. gniffelde in haar mand. Het rumoer betekende meteen ook het einde van de maaltijd. Stoelpoten krasten over de plavuizen en overjassen werden uitgedeeld. In de bijkeuken klonk het geklepper van klompen. Met een klap sloeg de deur achter hen dicht. M. luisterde naar de zware voetstappen op het erf, die langzaam wegstierven.

Als op een teken draaiden de vrouwen zich om en hervatten hun werkzaamheden. M. drukte haar achterhoofd in de paardendecken en staarde naar het bruine plafond, dat ook vandaag niet naar beneden was gekomen.

ZOMER

I

Ze wist niet waar ze was. Het eerste stuk had ze zich geconcentreerd op herkenningspunten. Tijdens het rijden probeerde ze altijd razendsnel een kaart in haar hoofd te tekenen, met verschillende kleuren voor belangrijke aanwijzingen. Benzinstation, autosloop, veehouderij met koe bij de poort. Boomkwekerij, kerkhof in hoog gras, opslag voor carnavalswagens. Ronde vol bloemen, stoplicht, grote weg. Die weg herkende ze aan de beeldentuin die opeens tussen twee praatpalen tevoorschijn kwam: een stoet wezenloze figuren achter een hek. Het hele assortiment stond uitgesteld, met het gezicht naar hen toe. Vrouwen met waterkruiken, hun blik naar beneden gericht, geknielde engelenkinderen met uitgestoken handen, blote mannen met hun afgehakte hoofd onder de arm. Op hoge snelheid reden ze er voorbij. Wanneer je bij het eerste stoplicht na de beeldentuin links afsloeg, kwam je uit bij de weg die naar het

dorp van oma Boertje leidde. Maar ze zouden niet links gaan, want ze mocht al heel lang niet meer naar oma toe, die waarschijnlijk niet eens wist waar ze nu ging wonen.

Na nog eens elf praatpalen rechtdoor had haar vader vaart geminderd en sloegen ze af. Bij de eerste bushalte had hij met een ruk aan het stuur de auto abrupt tot stilstand gebracht.

Haar moeder snapte de route naar het nieuwe huis nog steeds niet. M. lette goed op terwijl hij het haar uitlegde – je staat niet VOOR de kaart, je staat IN de kaart, dáár is het zuiden. Op de plattegrond naast de bushalte wees haar vader het aan zodat haar moeder zonder hem niet zou verdwalen, zoals ze meestal deed. Haar moeder hield haar gezicht dicht bij het glas – ze weigerde in het openbaar een bril te dragen. Allebei negeerden ze de buschauffeur die met driftige knipperlichten achter hun auto stond te wachten. Zelfs de claxon die M. bijna van de achterbank blies ging langs hen heen; haar moeder schudde kort haar hoofd alsof ze een vlieg verjoeg en knakte haar hals om de route naar het huis te volgen. Uiteindelijk gaf de chauffeur het op en liet zijn passagiers op de weg uitstappen. Toen hij woedend optrok zag M. hoe hij zijn vinger in zijn voorhoofd priemde.

Via het openstaande raam kwam een lauwe bries de auto binnen, vermengd met benzinedamp. Als een dier richtte ze haar gezicht naar de luchtstroom, sloot haar ogen en snoof diep. Scherp, alsof de haartjes in haar neus bevroren. Nog een paar keer, dieper en sneller. Tintelingen achter haar oogbolletjes, haar schouders zakten een beetje. Naast haar kroop haar broertje Boelie heen en weer over de achterbank, als een gekooide beer. Hij gromde. Toen ze naar hem keek, ontblootte hij zijn tanden naar haar.

Getik van een sleutel op het achterraam.

Zitten.

Geluidloos kwam het woord uit zijn mond, begeleid door een korte knik. Haar broertje verstarde op het verhoogde middenstuk en vouwde zijn benen onder zich. Toen haar vader zich weer omdraaide zocht ze opnieuw Boelies blik en lachte kort. In stilte staarde ze daarna voor zich uit, maar lang hield ze dat niet vol. Ze kon er niets aan doen, haar lichaam kon niet niet-bewegen, er zat altijd een kleuterklas onder haar huid die naar buiten moest. Voorzichtig trok ze een voor een haar bovenbenen van het leer, dat aan haar bezwete huid plakte. Ze knakte haar nekwervels, pulkte aan haar nagelriemen tot ze beet had en stroopte sliertjes vel af. Een voor een, vinger voor vinger, pelde ze zichzelf, tot de kleuterklas rustiger werd.

Kennelijk had haar moeder het begrepen of ze deed alsof, want haar vader liep weg van de plattegrond, met reuzenpassen om de motorkap heen. Achter hem brandde de zon fel. Vlak voor haar deur bleef hij staan, de koperen gesp van zijn riem bevond zich pal naast haar hoofd. De pin zat in het vierde oog. Het derde was rafelig, het tweede en eerste puntgaaf. M. hield haar adem in en probeerde niet te bewegen. Toen opende hij het portier van de Mercedes en plofte voor haar neer. Haar moeder volgde. Hij gaf gas en voegde op hoge snelheid in, wat achter hen luid getoeter opleverde. De wind droogde haar ogen uit, maar ze hield haar blik strak naar buiten gericht. Af en toe wees haar vader op belangrijke punten – daar is de supermarkt, hier bij het hertenkamp sla je rechts af. Toen haar moeder niet reageerde knipte hij met zijn vingers voor haar gezicht. Ze knikte snel.

Het afgelopen jaar was haar moeder weer langzaam ver-

vaagd. Haar lichaam was er wel, maar M. kon niet bij haar komen, alsof ze zich terugtrok in een ander universum en haar alleen achterliet in het puin. Ze had goede hoop dat de nieuwe plek, het nieuwe huis met de nieuwe meubelen, haar naar buiten zouden lokken, deze keer voorgoed. Voor haar moeder betekende iedere verhuizing een fris begin, alsof met het sluiten van de voordeur alles wat er was gebeurd ook echt was verdwenen; vergeten, van de aardbodem gewist. De verwoeste meubels, het bloed in de matrassen, de ingeslagen deuren en alle versplinterde herinneringen die erbij hoorden: zodra ze de straat uit reden en de hoek om sloegen was het allemaal weg en had haar moeder het alleen nog over het huis waar ze naartoe gingen en de grootse plannen die ze ermee had. Voor M. betekende iedere verhuizing een doorgang naar een volgende vleugel, een verdieping extra in het huis in haar hoofd. Ze begon de meeste dagen in een voorkamer, licht en met hoge ramen. Er stonden geen spullen, in de lucht hing de honinggeur van boenwas. Later op de dag, als ze op school kwam, dingen zag, hoorde, aanraakte en rook, instructies voor rekensommen kreeg en verhalen van andere kinderen opving over hun plannen voor het weekend, gingen er meer luiken in haar hoofd open en verdwaalde ze in een doolhof van kamers dat steeds donkerder werd. Iedere prikkel van buiten opende een ander gangenstelsel, met ontelbare vertakkingen die uitkwamen op een mengeling van de vele plekken waar ze had gewoond, de scholen waarop ze had gezeten, de interieurs van logeeradresses, hotels en opvanghuizen, de gezichten van leraren, nieuwe klasgenoten en voorbijgangers, tot aan de bedden waarop ze had gelegen onder plafonds in elke denkbare kleur en hoogte. De gangen stonden vol praatpalen; gele vo-

gels met grote bekken die steeds van plek verwisselden, zodat ze de tel kwijtraakte en de weg terug niet meer kon vinden. Soms werden beelden die ze in de gangen tegenkwam helder uitgelicht, op andere momenten waren het plagerige flarden in een korte lichtstraal, en soms lagen ze zo diep in de duisternis dat ze er steeds net niet bij kon. Een uitsnede van een gezicht, een open wond, een stervend dier. Soms heerste er doodse stilte in het doolhof, alsof de muren met rubberen matten waren bekleed. Niemand kon haar horen, hoe hard ze ook schreeuwde. Soms werd er van alle kanten zoveel herrie op haar afgevuurd – kettingzagen, jankende gitaren, autowrakken die kermden in een staalpers – dat ze haar handen op haar oren moest drukken. Niemand om haar heen in de klas begreep waarom ze dat deed.

Vanaf nu wordt alles anders, zei haar moeder wanneer ze in een nieuw huis de lege keukenkastjes vulde met nieuwe bakers en kopjes. Maar bij elk voorwerp, geluid of luchtje werd M. meegetrokken naar kruipruimtes vol herinneringen die ze met niemand deelde, zolderkamers waar niemand haar kon vinden en garages waarvan de schuifdeur nooit snel genoeg openging om op tijd weg te komen. Lange nachten speelden zich af in een ondergrondse bunker waarvan niemand het bestaan kende. Er bestond geen plattegrond van haar hoofd. Alleen zij wist er de weg.

II

Toen ze uit school kwam hoorde ze aan de stem van haar moeder dat er bezoek was. De woorden dwarrelden vrolijk en licht het huis uit.

Het is een enorm oppervlak, en dan moet je de hal nog leggen. Ik denk niet dat je ooit zo'n grote keuken hebt gedaan, toch? Haar moeder lachte meisjesachtig. M. kon de reactie niet verstaan. Ze sjarde haar rugtas hoger op haar schouder en liep de keuken binnen. Zodra ze haar zag slaakte haar moeder een hoge kreet en klapte in haar handen.

Kijk eens wie we daar hebben. Zeg de meneer even gedag, wil je?

Zonder het antwoord af te wachten ging ze verder.

Het marmer wordt vandaag gelegd. Kijk nou, hoe mooi.

Ze wees naar een hoek van de keuken zo groot als hun vorige woonkamer. De opengebroken vloer was gedeeltelijk

belegd met spekgladde tegels. Op het wit kronkelden aderen, zoals op de onderarmen van haar vader. Meteen daarna zag ze de witte tegelvloer in het vorige huis voor zich, de dieprode plas die ze 's nachts wegdweilde bij het licht van de afzuigkap. Haar moeder groeide terwijl ze doorpraatte.

Bianco Carrero. Per schip uit Italië laten komen, hetzelfde marmer dat Michelangelo gebruikte voor, voor...

De David, vulde de vloerenlegger aan. Hij krabde op zijn kale schedel, die mat was van het stof. Zijn broek was vies en op zijn knieën zaten bruine knoesten.

Bianco Carrara, mompelde hij daarna, en zakte naar de grond.

Zei ik dat niet? Haar moeder lachte onvast naar hem, maar de man liet zijn moker al met een doffe klap neerdalen.

Tussen de in cellofaan gewikkelde meubelen en torens ongeopende dozen in de hal door zocht M. haar weg naar de wenteltrap. Geruisloos schoot ze naar boven, twee treden per stap, sloeg rechts af de gang in en ging op zoek naar haar kamer. Toen ze de deur van de eerste kamer opende was die leeg, de tweede was een badkamer, de derde een kast, maar in de vierde vond ze haar nieuwe bed. Blauwe spijlen, een blauwe gehaakte spreid en verderop in de ruimte stond een nieuwe blauwe prullenbak. Uit een doos met openstaande flappen hingen een paar kledingstukken. Haar moeder had haar beloofd dat ze ook nog zo'n boekenkast met een uitklapbureau kreeg, die ze een keer in een etalage had gezien. M. liet zich op het bed vallen en staaarde omhoog.

Ze had een hekel aan blauw. Voor Boelie had haar moeder groen gekozen, haar lievelingskleur, maar het maakte niet uit. Ze was allang blij dat haar moeder langzaam weer tevoorschijn

kwam. Het waas dat maanden voor haar ogen had gehangen was opgetrokken, ze hoorde soms weer wat M. tegen haar zei en keek haar af en toe kort aan. Zelfs haar gezicht begon zich scherper af te tekenen. Haar lippen waren rood ingekleurd en haar oogleden leken minder zwaar. Het was fijn als ze er was, of bijna was, hoewel M. zich altijd afvroeg hoe lang het zou duren. Ze kneep haar ogen dicht, probeerde de schooldag te vergeten en vroeg zich af hoe laat haar vader thuiskwam. Hij zat in de handel en die kende geen klok. Ik ben geen ambtenaar, zei hij altijd snuivend. Spullen verkopen is het een-naoudeste beroep op aarde, voegde hij er meestal aan toe, met een knipoog. Ik kan de paashaas nog eieren aansmeren, dat zei hij ook. Het leven bestaat uit niets anders dan dingen verplaatsen, oreerde hij, van grondstof naar fabriek, van fabriek naar opslag, van opslag naar de winkel, van de winkel naar de mensen thuis, en van daaruit naar de vuilnisbelt, waar het hele riedeltje weer van voren af aan begint. Dat proces vond toch wel plaats, miljoenen keren achter elkaar, overal ter wereld – nu was het alleen zaak dat jij degene was bij wie ze het kwamen halen. Dat de mensen jóu vertrouwden en niet een ander, dat ze jouw product wilden hebben en niet dat van de buurman. Oftewel, was zijn conclusie: dat van alle verplaatsingen die plaatsvonden, de meeste via jou verliepen.

Het klonk logisch, maar in de praktijk ging veel mis. Een lading knuffelkuijens voor de kermis had een winter in een loods gestaan en bleek grotendeels beschimmeld; de Poolse verkoper bleek meteen na betaling gevlogen. Honderden elektrische slagroomkloppers waren van de ene op de andere dag onverkoopbaar vanwege aangescherpte veiligheidseisen; ze hadden nog maanden bij hen in de garage liggen wachten

op een oplossing, tot haar vader en zij ze op een regenachtige avond in een stuk bos achter een varkensstal hadden gedumpt. Een compagnon die een leverancier een zak contant geld moest betalen ging ervandoor met een meisje dat hij onderweg in een truckershotel had ontmoet – de hoer, de slet, ze aasden alleen op je poen, die wijven; werken voor hun geld, ho maar, alle vrouwen zijn hetzelfde. Dingen zaten vaak tegen, de regelgeving in Nederland was belachelijk, de belasting die ze in dit land moesten betalen was van de gekke en de wereld was bezaaid met types die niet wilden werken of hun afspraken niet nakwamen. Mensen waren niet te vertrouwen, dat was de kern, en daarom moest je altijd over je schouder kijken en slimmer zijn dan de rest. Gelukkig was haar vader de slimste van allemaal, anders had hij dit nieuwe huis niet kunnen kopen.

Ook zij hadden hard gewerkt. Haar moeder had schalen vol broodjes gesmeerd en kannen koffie gezet voor potentiële klanten en leveranciers, terwijl zij bediende. (Servetten in een driehoek en aan de rechterzijde van de man neerleggen met mes en vork erop; de kop-en-schotel rechtsboven, oor naar rechts, lepeltje aan de voorkant; links uithalen, vriendelijk lachen zonder tanden.) In de avonduren vouwde ze folders in elkaar – stapels losse pagina's die ze in exact de juiste volgorde verzamelde en vastniette – en verzond ze facturen, zijn handtekening zette ze in één vloeiende beweging, brief omdraaien en in de envelop schuiven, naam en adres precies achter het venster laten uitkomen. Het resultaat: haar vader had een paar klappers gemaakt. In het nieuwe huis zouden de dingen echt anders zijn. Er was een oprijlaan, een smeedijzeren hek tussen witgestucte kolommen, een gazon zonder onkruid en

een wijnkelder die gelukkig leeg was achtergelaten. Het was precies zoals haar vader altijd had gezegd: geld was de sleutel tot alles en met nog iets meer geld zou alles goed zijn. Mensen die iets anders beweerden, dat geld niet gelukkig maakte, liefde vooropstond, familie onmisbaar was en een goede gezondheid het enige wat telde, hadden nooit zonder geld gezeten.